

بررسی نقش سرمایه‌ی اجتماعی در پیشرفت تحصیلی محصلان پوهنتون بدخشان

نامزد پوهنبار عطاالحق احمدی

دپارتمنت جامعه‌شناسی، پوهنځی علوم اجتماعی، پوهنتون بدخشان، ولایت بدخشان
 ataulhaq.ahmadi1400@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-9311-2648>

نویسنده ۱
 نشانی برقی
 نشانی ارکاید

پوهنمل احمد فضایل فضولمند

دپارتمنت جامعه‌شناسی، پوهنځی علوم اجتماعی، پوهنتون بدخشان، ولایت بدخشان
 Ahfazloomand@badakhshan.edu.af
<https://orcid.org/0000-0003-1189-9341>

نویسنده
 نشانی برقی
 نشانی ارکاید

چکیده

این تحقیق به هدف بررسی نقش سرمایه‌ی اجتماعی در پیشرفت تحصیلی محصلان پوهنتون بدخشان با روش توصیفی-پیمایشی انجام شده است. با استفاده از فورمول کوکران، تعداد (۳۵۵) محصل با روش نمونه‌گیری احتمالی از نوع سهمیه‌ای از میان (۴۱۹۵) نفر محصلان پوهنځی‌های نه‌گانه‌ی پوهنتون بدخشان در سمستر خزان سال تحصیلی ۱۴۰۴ ه.ش به‌حیث جمعیت نمونه تحقیق انتخاب گردید. ابزار گردآوری داده‌ها دو پرسش‌نامه محقق ساخته بود. داده‌ها در دو بخش توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم‌افزار (SPSS) تجزیه و تحلیل گردید. نتایج نشان داد با آن‌که میزان سرمایه‌ی اجتماعی و پیشرفت تحصیلی محصلان کم‌تر از معیار مطلوب بود، سرمایه‌ی اجتماعی رابطه‌ی قوی با پیشرفت تحصیلی محصلان داشته و تأثیر مثبت و معنی‌داری بر پیشرفت تحصیلی دارد. هم‌چنان نتایج بیان‌گر آن بود که از میان چهار مؤلفه سرمایه‌ی اجتماعی، مؤلفه‌ی ارزش‌های اجتماعی، در قدم اول، و شاخص‌های روابط اجتماعی و مشارکت اجتماعی به ترتیب در رده‌های بعدی بیش‌ترین تأثیر را بر پیشرفت تحصیلی محصلان پوهنتون بدخشان داشته و مؤلفه‌ی اعتماد اجتماعی تأثیری معنی‌داری بر پیشرفت تحصیلی محصلان نداشته است.

کلید واژه‌ها: سرمایه‌ی اجتماعی، تحصیل، پیشرفت تحصیلی، محصل، پوهنتون بدخشان

Investigation of The Social Capital's Role in Badakhshan University Students' Academic Performance

Ataulhaq Ahmadi

Author Sociology Department, Faculty of Social Sciences, Badakhshan University,
Email Badakhshan Province
Orcid ataulhaq.ahmadi1400@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-9311-2648>

Ahmad Fazail Fazloomand

Author Sociology Department, Faculty of Social Sciences, Badakhshan University,
Email Badakhshan Province
Orcid Ahfazloomand@badakhshan.edu.af
<https://orcid.org/0000-0003-1189-9341>

Abstract

This study conducted to examine the role of social capital in the academic performance of students at Badakhshan University. Using Cochran's formula, a sample of 355 students was selected by probabilistic quota sampling from a population of 4,195 students enrolled in the nine schools of Badakhshan University during the fall semester of the academic year (2025). Two specific data collection questionnaires were developed and employed. Data were analyzed in descriptive and inferential sections using SPSS. Results showed that although students' levels of social capital and academic performance was less than the desired standard. However, social capital had a strong relationship with students' academic performance and exerted a positive and significant effect. The results also indicated that among the four components of social capital, the social values component, in the first step, and the social relations and social participation indicators, respectively, in the next steps, had the greatest impact on the academic performance of students at Badakhshan University, and the social trust component did not have a significant impact on students' academic performance.

Keywords: Social capital, academic performance, student, "Badkhshan University

مقدمه

در دنیای امروز، تحصیلات عالی به نماد، وجهه و منزلت اجتماعی مبدل شده است. در واقع، پوهنتون‌ها و مؤسسات تحصیلات عالی به مثابه‌ی یکی از نهادهای اجتماعی، تأثیر بسیار مهمی بر جهت‌گیری‌های ارزشی، نگرشی و رفتاری محصلان داشته و عامل کلیدی در توسعه‌ی همه‌جانبه کشورهاست. پوهنتون‌ها، نه تنها اندیشه‌ها را انتقال می‌دهند، بل که، فضای فکری-فرهنگی جدیدی به روی محصلان می‌گشایند و بینش تازه‌ای به آنان می‌دهند. بنابراین، پوهنتون‌ها و مؤسسات تحصیلات عالی به عنوان سازمان‌های مولد و پخش‌کننده‌ی دانش و تربیت نیروی انسانی ماهر و متخصص، نقش درخور توجه‌ای را در سلامت جامعه ایفا می‌نمایند. اما این امر زمانی محقق خواهد شد که پوهنتون‌ها خود از سلامت سازمانی برخوردار بوده و فعالیت‌های شان را در عرصه‌های مختلف با کارایی و اثربخشی انجام دهند. پیشرفت تحصیلی محصلان در ابعاد شناختی، عاطفی و روانی-حرکتی یکی از معیارهای تعیین کارایی و اثربخش بودن فعالیت‌های پوهنتون‌هاست. پیشرفت تحصیلی محصلان که بیان‌گر جایگاه تحصیلی آن‌ها بوده و در کسب موفقیت‌های آینده آنان اهمیت دارد، با متغیرهای زیادی در ارتباط بوده و متأثر از عوامل مختلف می‌باشد. سرمایه‌ی اجتماعی یکی از این متغیرهاست. سرمایه‌ی اجتماعی به عنوان محصول بشری، دارای منابع متعدد از جمله خانواده، گروه‌ها، سازمان‌ها و ... است. پوهنتون‌ها جزء سازمان‌های مؤلّد سرمایه در انواع گوناگون آن از جمله سرمایه‌ی اجتماعی می‌باشند. با توجه به آن، فهم این که پوهنتون بدخشان با نه پوهنخی چقدر به عنوان یک سازمان علمی و مؤلّد سرمایه‌ی اجتماعی توان‌آسته است زمینه‌ی پیشرفت تحصیلی محصلان را مساعد و باعث موفقیت آنان در جامعه شود؟، اهمیت داشته و نیازمند انجام تحقیق می‌باشد. از این‌رو، در این تحقیق به بررسی نقش سرمایه‌ی اجتماعی در پیشرفت تحصیلی محصلان پوهنتون بدخشان پرداخته شده است.

تبیین مسأله

در دنیای رقابتی امروز، از یک طرف کسب موفقیت‌های اجتماعی و اقتصادی در گروهی تحصیل و آموزش است، و از طرف دیگر، تربیت نیروی انسانی در سطوح عالی که بتواند پاسخ‌گوی نیازمندی‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی جامعه باشد (حجازی، ۱۳۸۵)، ضرورتی است که پوهنتون‌ها و مؤسسات تحصیلات عالی باید آن را تأمین نمایند. از این‌رو، تحصیلات عالی به عنوان عالی‌ترین نهاد تولید دانش از اهمیت بنیادی در هر جامعه برخوردار است. چرا که نقش آن، تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز جامعه، ترویج و توسعه‌ی مرزهای دانش، فراهم کردن زمینه‌های رشد و توسعه و در یک کلمه، ایجاد شرایط مناسب برای شکل‌گیری

زیست‌جهان انسانی و عادلانه است. تحقق این اهداف وقتی امکان‌پذیر می‌گردد که نهادهای تحصیلات عالی به عنوان عالی‌ترین مرجع تولید علم، دارای ساختار پویا و مکانیسم‌های کارآمد و تکثرگرا باشد (حنیف، ۱۴۰۴: ۲۱). با توجه به این، همه سازمان‌های آموزشی تلاش می‌نمایند با ایجاد ساختارهای پویا و آن‌جام‌فعالیت‌های آموزشی و تحقیقی مؤثر، در مسیر توسعه‌ی جامعه نقش ایفا نمایند. یکی از ابعاد مورد توجه در عمل‌کرد پوهنتون‌ها که بیان‌گر کارایی و اثربخشی فعالیت‌های آن‌هاست؛ پیشرفت‌هایی است که باید در همه ابعاد شناختی، رفتاری، اندیشه‌ای و نگرشی محصلان که در واقع تجلی جایگاه تحصیلی آنان است، حاصل شود. در واقع، پیشرفت تحصیلی محصلان یکی از مهم‌ترین و عینی‌ترین معیارها برای بررسی و ارزیابی کارایی و اثربخشی پوهنتون‌ها و موسسات تحصیلات عالی است. نگاهی به ادبیات مرتبط با پیشرفت تحصیلی نشان می‌دهد که عوامل فردی، خانوادگی، آموزشی، اجتماعی و اقتصادی بر پیشرفت تحصیلی محصلان تأثیرگذار هستند. در این باره اچهوری (۲۰۰۱) معتقد است که محصلان پوهنتون‌ها از سه نوع سرمایه که می‌توان از آن‌ها برای نیل به اهداف آموزشی و موفقیت تحصیلی بهره برد، برخوردارند که عبارت‌اند از: ۱) سرمایه‌ی مالی، که شامل پولی است که از سوی خانواده محصلان برای پرداخت هزینه‌های تحصیلی نظیر خرید کتاب و غیره سرمایه‌گذاری می‌شود، ۲) سرمایه‌ی انسانی، که شامل توانایی و انگیزش محصلان و استادان می‌باشد و ۳) سرمایه‌ی اجتماعی، که از راه تعامل بین محصلان و استادان در فرآیند یادگیری - یاددهی حاصل می‌شود. در این بین، بیش‌تر محققان حوزه‌ی آموزش بر ضرورت به رسمیت شناختن سرمایه‌ی اجتماعی فراگیران در جهت بهبود پیشرفت تحصیلی آنان تأکید کرده‌اند (انگ، ۲۰۰۹؛ کیم و اسپنیدر، ۲۰۰۵؛ پرادو، ۲۰۰۹؛ اسپجلی و همکاران، ۲۰۰۹؛ ترامونت و ویلمز، ۲۰۱۰، به نقل از شیرری و همکاران، ۱۳۹۳: ۵۹). تجربه نشان داده است که انسان‌ها با تشکیل گروه‌ها و اجتماعات می‌توانند توانمندی‌ها و تخصص‌های خود را با یکدیگر مبادله و کارآمدی تلاش‌های خویش را افزایش دهند. انسان‌ها در نهادهای اجتماعی عضویت می‌یابند و در آن‌ها به ایفای نقش‌های اجتماعی می‌پردازند؛ بنابراین عامل کارآیی نهادها، سرمایه‌ی اجتماعی است. سرمایه‌ی اجتماعی به منابع قابل دسترس در درون ساختارهای اجتماعی نظیر، اعتماد، هنجارها و ارزش‌های اجتماعی، ارتباطات اجتماعی و اهداف مشترک که افراد را برای انجام اقدامی جمعی آماده می‌کند، اشاره دارد. در واقع این نوع سرمایه، محصول فرعی روابط اجتماعی و درگیری مدنی در سازمان‌های رسمی و غیر رسمی است (کاواچی، ۲۰۰۱، به نقل از شیرری و همکاران، ۱۳۹۳: ۶۰). نقش چشم‌گیر سرمایه‌ی اجتماعی و نحوه‌ی حضور آن در زندگی کنش‌گران اجتماعی، به عنوان راه‌حل مشکلات اجتماعی تلقی می‌شود؛ و می‌توان گفت نقش

مؤثری در کاهش هزینه‌های فعالیت‌ها و موفقیت افراد در دستیابی به اهداف دارد (شریفیان ثانی، ۱۳۸۴: ۱۷۹). به همین جهت، زمانی نظام‌های آموزشی می‌توانند غنی باشند که روابط اجتماعی موجود در آن‌ها از یک‌سو محصل را به چالش فکری و علمی بکشاند و از سوی دیگر حمایت اجتماعی فراوانی را برای محصل فراهم کند (اچه وری، ۲۰۰۱). با وجود پیشرفت‌های قابل ملاحظه در نظام تحصیلات عالی افغانستان، پوهنتون‌ها و مؤسسات تحصیلات عالی این کشور هنوز هم با مشکلات و چالش‌های در ابعاد کمی و کیفی روبروست. نبود هماهنگی در سیاست‌گذاری‌ها و نیازسنجی‌های ملی (بین وزارت‌خانه‌ها و سایر ادارات با ارگان‌های متصدی معارف و تحصیلات عالی - حتی بین وزارت‌های تحصیلات عالی و معارف)، عدم توازن بین تقاضا و ظرفیت موجود در مورد ثبت نام کنندگان و جذب آنان در پوهنتون‌ها، کم بود و نبود استادان مسلکی در پوهنتون‌های دولتی و خصوصی، پایین بودن کیفیت امکانات (ریاست تضمین کیفیت، ۱۳۹۷: ۲ به نقل از حنیف، ۱۴۰۲: ۱۹)، روش‌های تدریس کلاسیک، کم اعتبار بودن مواد درسی از نظر معیارهای جدید علمی، کمبود رشته‌های تحصیلی مورد نیاز در بازارکار و نیازهای کنونی افغانستان (صدیقی، ۱۴۰۲: ۹۳)، از مهم‌ترین چالش‌های فرا راه پوهنتون‌ها و مؤسسات تحصیلات عالی در افغانستان‌اند. از طرف دیگر، با توجه با این‌که، شیوه‌ی گزینش محصل در نظام تحصیلات عالی افغانستان بر اساس تکمیل ظرفیت رشته‌های موجود است، لذا سهمیه‌بندی، نحوه‌ی انتخاب رشته‌ی تحصیلی، نوع امتحانات و نحوه‌ی ارزیابی و عوامل دیگر دست به دست هم داده تا ظرفیت‌های موجود از افرادی پر شود که از نظر سطح دانش، توانایی، سوابق تحصیلی و ظرفیت پیشرفت متناسب و همگن نباشند. به همین دلیل برنامه‌های آموزشی پوهنتون‌های افغانستان، از جمله پوهنتون بدخشان؛ برای برخی از محصلان، کم محتوا و برای برخی دیگر سنگین و غیرقابل درک است. جذب و ورود افراد متقاضی تحصیلات عالی در سایه‌ی چنین چالش‌ها، باعث مشروط شدن‌های مکرر، تکرار صنف که منجر به طولانی‌تر شدن مدت تحصیل محصلان و در نتیجه افزایش هزینه‌ی تحصیلی می‌گردد، عدم کسب مهارت‌های لازم که پیامد آن عدم جذب در ادارات و سازمان‌هاست؛ می‌گردد. علاوه بر آن، تحقیقات انجام شده توسط متخصصان روانشناسی پرورشی و مشاهدات آن‌جام گرفته به وسیله‌ی صاحب‌نظران آموزشی نشان داده است که تجارب موفقیت‌آمیز و یا توأم با شکست محصلان در دوران تحصیل بر همه جنبه‌های شخصیت آنان از جمله سلامت روانی، تأثیر مستقیم دارد که بدون در نظر داشت آن‌ها نمی‌توانند فرایند آموزش و پرورش مؤثر تمام شود. بنابراین، شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی محصلان و توجه به آن‌ها، در نتیجه پیشنهاد راه کارهای لازم برای ارتقا و بهبود آن، ضروری به نظر می‌رسد. بدین لحاظ، این تحقیق به منظور

یافتن پاسخ به این پرسش آن‌جام شده است که سرمایه‌ی اجتماعی محصلان چه نقشی در پیشرفت تحصیلی آن‌ها دارد؟

پرسش‌های تحقیق

پرسش اصلی: سرمایه‌ی اجتماعی محصلان چه نقشی در پیشرفت تحصیلی آن‌ها دارد؟
پرسش‌های فرعی

۱. میزان سرمایه‌ی اجتماعی و نیز پیشرفت تحصیلی محصلان چقدر است؟
۲. هر یک از مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی چقدر بر پیشرفت تحصیلی محصلان تأثیر دارند؟
۳. رابطه‌ی مؤلفه‌های دو متغیر سرمایه‌ی اجتماعی و پیشرفت تحصیلی چگونه است؟
۴. میزان پیشرفت تحصیلی محصلان در پوهنخ‌های مختلف چگونه است؟

اهمیت تحقیق

پیشرفت تحصیلی محصلان به دلیل پیامدهای فردی و اجتماعی آن، از دغدغه‌های جامعه و متولیان آموزش عالی است. چنین اهمیتی باعث آن شده تا کشورها با هزینه‌های هنگفت توجهی خاصی به پوهنتون‌ها و مؤسسات تحصیلات عالی داشته باشند. از طرف دیگر، سرمایه‌ی اجتماعی به مثابه یکی از متغیرهای اثرگذار بر پیشرفت تحصیلی محصلان بر خلاف سایر سرمایه‌ها به صورت فزاینده‌ی وجود ندارد؛ بل که حاصل تعاملات و هنجارهای گروهی و اجتماعی بوده و افزایش آن می‌تواند موجب پایین آمدن سطح هزینه‌های اداره جامعه و نیز هزینه‌های عملیاتی پوهنتون‌ها گردد. از این رو، سنجش میزان سرمایه‌ی اجتماعی محصلان و تبیین نقش آن در پیشرفت تحصیلی آن‌ها، ایجاب تحقیق و بررسی را می‌نماید. تحقیق در این زمینه، می‌تواند تصویر کلی از وضعیت سرمایه‌ی اجتماعی و پیشرفت تحصیلی محصلان را آرایه و باعث آن شود که مسوولین و دست‌اندرکاران سازمان‌های متولی تحصیلات عالی، برنامه‌ها و میکانیسم‌های خویش را ارزشیابی و خط فکری مناسبی برای بهبود فعالیت‌ها اتخاذ نمایند. هم‌چنان یافته‌های این تحقیق به مدیران کمک می‌کند تا با هدایت محصلان در توسعه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی و بهبود پیشرفت تحصیلی، تأثیرات روانی و اجتماعی ناشی از افت تحصیلی را کاهش و شادمانی فردی و اجتماعی را افزایش دهند.

باتوجه به اهمیت موضوع، نتایج جست‌وجو در بانک‌های اطلاعاتی نشان می‌دهد که محققان زیادی به بررسی رابطه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی با پیشرفت تحصیلی محصلان پرداخته‌اند که در بیش‌تر این تحقیقات، برای تحلیل اطلاعات از آزمون‌های خاص و محدود استفاده شده است.

بنابراین، تحلیل چند آزمونی و وسعت جامعه‌ی آماری از مزیت‌ها و جنبه‌های نوآورانه‌ی تحقیق کنونی به حساب می‌آید.

اهداف تحقیق

هدف اصلی: بررسی نقش سرمایه‌ی اجتماعی در پیشرفت تحصیلی محصلان.

اهداف فرعی

۱. ارزیابی میزان سرمایه‌ی اجتماعی و نیز پیشرفت تحصیلی محصلان؛
۲. سنجش میزان تأثیرگذاری هریک از مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی محصلان؛
۳. بررسی و تحلیل رابطه‌ی مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی با پیشرفت تحصیلی؛
۴. ارزیابی مقایسوی میزان پیشرفت تحصیلی محصلان در میان پوهنخی‌های مختلف

پیشینه‌ی تحقیق

با توجه به اهمیت پیامدهای فردی و اجتماعی پیشرفت تحصیلی محصلان و نیز نقش سرمایه‌ی اجتماعی در جامعه، دانش‌پژوهان و محققان زیادی در زمینه این متغیرها به تحقیق پرداخته و به غنای هرچه بیش‌تر این حوزه‌ها افزوده‌اند. بناءً بادر نظر داشت تناسب نظری و روشی، به‌شماری از تحقیقات آن‌جام شده پیرامون موضوع ذیلاً اشاره شده است:

محراب‌الدین (۱۴۰۴) در منوگراف تحصیلی خویش تحت عنوان «بررسی رابطه میان سرمایه‌ی اجتماعی و رضایت شغلی محصلان، مطالعه‌ی موردی: پوهنتون بدخشان»، رابطه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی با شاخص‌های اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و شبکه‌های ارتباطی با رضایت شغلی محصلان را به بررسی گرفته و به این نتیجه دست‌یافته‌است که بین سرمایه‌ی اجتماعی و رضایت شغلی رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد. هم‌چنین نتایج این تحقیق نشان داده است که مؤلفه‌هایی چون اعتماد، مشارکت اجتماعی و شبکه‌های ارتباطی بیش‌ترین تأثیر را بر رضایت شغلی دارند.

امید (۱۴۰۴) در تحقیقی با عنوان «رضایت کارفرمایان اداره‌های محلی ولایت بدخشان از پیشرفت تحصیلی فارغان پوهنتون بدخشان»، به این نتیجه دست‌یافته است که فارغان رشته‌های تحصیلی پوهنتون بدخشان از لحاظ شناختی و عاطفی پیشرفت تحصیلی خوبی داشته، اما از لحاظ روانی - حرکتی بسیار ضعیف بوده و در اجرای فعالیت‌های عملی مشکلات زیاد دارند.

احمدی (۱۳۹۶) در منوگراف تحصیلی خویش تحت عنوان «بررسی جامعه‌شناختی نقش سرمایه‌ی اجتماعی در پیشرفت تحصیلی محصلان پوهنتون کابل»، به این نتیجه دست‌یافته است

که سرمایه‌ی اجتماعی در کل نقش قابل ملاحظه‌ای در پیشرفت تحصیلی محصلان پوهنتون کابل داشته اما از میان مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی، صرف مؤلفه‌ی روابط اجتماعی تأثیر مثبت و معنی‌داری بر پیشرفت تحصیلی محصلان داشته و بقیه شاخص‌ها تأثیری معنی‌داری بر پیشرفت تحصیلی محصلان نداشته است.

شیری و همکاران (۱۳۹۳) تحقیقی را تحت عنوان «نقش سرمایه‌ی اجتماعی در پیشرفت تحصیلی محصلان: مطالعه‌ی موردی محصلان کشاورزی پوهنتون رازی»، آن‌جام داده است. این تحقیق با این برداشت که حدود هفتاد درصد یادگیری در نظام‌های آموزشی از راه ارتباطات و تعامل‌های غیر رسمی روی می‌دهد، نتیجه می‌گیرد که: سطح سرمایه‌ی اجتماعی محصلان مورد مطالعه در حد مطلوبی نیست، به طوری که میانگین نمره سرمایه‌ی اجتماعی آنان از میانگین متوسط نمره سرمایه‌ی اجتماعی پایین‌تر بوده است. نتایج این تحقیق نشان داده است که بین سرمایه‌ی اجتماعی محصلان مورد مطالعه بر اساس جنسیت و رشتی تحصیلی آنان اختلاف معنی‌داری وجود ندارد. اما بین سرمایه‌ی اجتماعی محصلان مورد مطالعه، بر اساس عضویت آنان در انجمن‌های پوهنتون اختلاف معنی‌داری وجود دارد، به طوری که محصلانی که در انجمن‌های پوهنتون عضویت دارند نسبت به محصلانی که در انجمن‌های پوهنتون عضویت ندارند، میانگین نمری سرمایه‌ی اجتماعی بالاتری دارند. هم‌چنین، نتایج مبین آن است که بین مؤلفه‌ی ارزش‌های اجتماعی محصلان با پیشرفت تحصیلی آنان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

تمسکی هرسینی (۱۳۹۱) پایان‌نامه‌ی ماستری خود را تحت عنوان «مطالعه وضعیت سرمایه‌ی اجتماعی در محصلان پوهنتون کردستان و ارتباط آن با پیشرفت تحصیلی دانشجویان»، آن‌جام داده است. این تحقیق با بهره‌گیری از آماره‌های توصیفی و استنباطی نتیجه می‌گیرد که: بین دو متغیر سرمایه‌ی اجتماعی و انگیزی تحصیلی محصلان رابطه معنی‌داری وجود دارد. هم‌چنان بنا بر نتایج به‌دست آمده در این تحقیق تفاوت معنی‌داری بین سرمایه‌ی اجتماعی و نمرات تحصیلی محصلان وجود دارد. در ضمن نتایج آزمون t مستقل نشان داده که بین سرمایه‌ی اجتماعی محصلان بر اساس جنسیت آن‌ها تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. یعنی سرمایه‌ی اجتماعی محصلان به جنسیت آنان بستگی ندارد.

قمری (۱۳۹۰) تحقیق را تحت عنوان «رابطه بین سرمایه‌ی اجتماعی و انگیزش درونی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه شهر کرج»، با روش همبستگی آن‌جام داده است. نتیجه این تحقیق بیان‌گر آن است که بین سرمایه‌ی اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

امین بیدبختی و دیگران (۱۳۹۱) تحقیقی را تحت عنوان «تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی بر رضایت تحصیلی محصلان پوهنتون گرگان»، آن‌جام داده‌اند. نتایج این تحقیق نشان داده است که محصلان سرمایه‌ی اجتماعی موجود در پوهنتون را پایین‌تر از سطح کفایت مطلوب و نیز سطح حداقل کفایت قابل قبول ارزیابی نموده‌اند. هم‌چنان میزان رضایت از تحصیل محصلان به‌طور معنی‌داری پایین‌تر از سطح کفایت مطلوب و سطح حداقل کفایت قابل قبول می‌باشد. در ضمن بین سرمایه‌ی اجتماعی و رضایت از تحصیل محصلان رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری وجود داشته و سرمایه‌ی اجتماعی به‌طور مستقیم بر رضایت تحصیلی محصلان اثر ساختاری دارد.

مسی (۱۳۹۳) تحقیقی را تحت عنوان «بررسی رابطه سرمایه‌ی اجتماعی و انگیزه‌ی پیشرفت تحصیلی محصلان پوهنتون پیام نور پاکدشت»، به هدف دریافت درجه‌ی ماستری خود آن‌جام داده است. محقق با این اعتقاد که سرمایه‌ی اجتماعی یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های رشد و توسعه‌ی هر جامعه‌ی به‌شمار می‌آید، اعتماد اجتماعی، ارزش‌های اجتماعی، امنیت اجتماعی، مشارکت اجتماعی، آگاهی و شناخت، انسجام اجتماعی و سرمایه فرهنگی را از ابعاد سرمایه‌ی اجتماعی می‌داند و به بررسی رابطه‌ی این مؤلفه‌ها با ابعاد پیشرفت تحصیلی می‌پردازد. محقق چنین نتیجه می‌گیرد که: بین مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی (اعتماد، روابط اجتماعی، پیوندهای اجتماعی، همیاری، مشارکت، معاشرت) با سایر ابعاد پیشرفت تحصیلی همبستگی و رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد.

قانع‌راد (۱۳۸۵) به بررسی نقش تعاملات محصلان و اساتید در تکوین سرمایه اجتماعی پوهنتونی پرداخته است. نتایج نشان داده که روابط محصلان با اساتید خود در حد پایینی قرار دارد. افزایش ارتباطات محصلان با اساتید به افزایش پیشرفت تحصیلی محصلان می‌آنجامد و افزایش روابط با اساتید بر میزان غرور محصل و خود اثربخشی محصلان می‌افزاید.

از مرور و بررسی تحقیقات آن‌جام شده مرتبط به موضوع، چنین می‌توان استنباط نمود که هرچند تعدادی از این تحقیقات ارتباط مفهومی نزدیک با تحقیق حاضر دارد، ولی با توجه به تغییرات محیطی، تفاوت در نوع نظام‌های آموزشی، شرایط و وضعیت پوهنتون‌ها و سایر عوامل درون سازمانی و برون سازمانی، یافته‌های آن‌ها قابلیت کاربرد مناسب در جامعه‌ی مورد نظر را ندارند. بنابراین، موضوع هم‌چنان پویا و قابلیت تحقیق تازه را دارد.

مبانی و چارچوب نظری تحقیق

سرمایه‌ی اجتماعی که وجوه گوناگون سازمان اجتماعی نظیر اعتماد، هنجارهای جمعی و شبکه‌های انسانی را در بر می‌گیرد (پاتنام، ۱۹۹۵، به نقل از شیرری و همکاران، ۱۳۹۳: ۵۹)، از جمله مفاهیم چند وجهی در علوم اجتماعی است که ابتدا توسط جاکوبز، بوردیو، پاسرون و

لوری مطرح شد، اما توسط کسانی چون کلمن، بارت، پاتام و پرتز بسط و گسترش داده شد. مباحث نظری مطرح شده از سویی نظریه‌پردازان در خصوص سرمایه‌ی اجتماعی را براساس محتوا و سطح تحلیل می‌توان در سه سطح خرد، میانی و کلان مورد مطالعه قرار داد.

در سطح خرد، سرمایه‌ی اجتماعی در قالب روابط فردی و شبکه‌های ارتباطی بین افراد و هنجارها و ارزش‌های غیر رسمی حاکم بر آن‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. بر این اساس، سرمایه‌ی اجتماعی موضوعاتی چون شدت و کیفیت روابط و تعاملات بین افراد و گروه‌ها، احساس تعهد و اعتماد دوجانبه به هنجارها و ارزش‌های مشترک را شامل می‌شود و به عنوان یک حس تعلق و پیوستگی اجتماعی می‌باشد (ازکیا و غفاری، ۱۳۹۳). دیدگاه پی‌پی بوردیو، جامعه‌شناس مشهور فرانسوی را می‌توان در سطح خرد قرار داد. سرمایه از نظر بوردیو سه شکل بنیادی دارد: «سرمایه‌ی اقتصادی» که قابلیت تبدیل شدن به پول را دارد و می‌تواند به شکل حقوق مالکیت، نهادینه شود. «سرمایه‌ی فرهنگی» که در برخی شرایط به سرمایه اقتصادی مبدل می‌شود و به شکل کیفیت آموزشی نهادینه می‌گردد و «سرمایه‌ی اجتماعی» که از الزامات اجتماعی «پیوندها» ساخته شده است و تحت برخی شرایط به سرمایه اقتصادی تبدیل می‌گردد. از نظر بوردیو، سرمایه‌ی اجتماعی موقعیت‌ها و روابط در گروه‌ها و شبکه‌های اجتماعی است که دسترسی به فرصت‌ها، اطلاعات منابع مادی و موقعیت اجتماعی را برای افراد افزایش می‌دهد (بوردیو، ۱۳۸۰: ۳۱).

در سطح میانی، سرمایه‌ی اجتماعی که کنش‌های خاص کنش‌گران را در ساختار اجتماعی تسهیل می‌کند، ارتباطات افقی و عمودی را شامل می‌شود و سازمان‌ها و روابط بینایی در زمره آن قرار می‌گیرند. نظریات جیمز کلمن و رابرت پاتام در این سطح‌اند. به اعتقاد کلمن، سرمایه‌ی اجتماعی بخشی از ساختار اجتماعی است که به کنش‌گر اجازه می‌دهد تا با استفاده از آن به منابع خود دست یابد. این بعد از ساختار اجتماعی شامل تکالیف و انتظارات، شبکه‌های اطلاع‌رسانی، هنجارها و ضمانت‌آجراهایی است که انواع خاصی از رفتار را تشویق می‌کند یا مانع آن می‌شود. بدین ترتیب، جیمز کلمن که به نقش سرمایه‌ی اجتماعی در ایجاد سرمایه‌ی انسانی و پیامدهای آموزشی و تحصیلی سرمایه‌ی اجتماعی علاقه‌مند بود، سرمایه‌ی اجتماعی را بر حسب کارکرد آن تعریف کرده است (شارع‌پور، ۱۳۹۳: ۲۵۴-۲۵۳). او از اعتماد، اختیار، تعهدات، انتظارات و هنجارها به عنوان عناصر سرمایه‌ی اجتماعی یاد می‌کند و بر نقش گروه‌های نخستین، خانواده، دوستان، همسایگان و محله در تولید سرمایه‌ی اجتماعی تأکید دارد. کلمن، منبع سرمایه‌ی اجتماعی را در ذات روابط اجتماعی می‌داند (وحیدالله و همکاران، ۱۳۸۲: ۶۸). کلید واژه‌ی اصلی در مطالعات کلمن اعتماد است. به نظر او، افراد برای این به کنش اجتماعی می‌پردازند که نیازهای خود را رفع کنند و رفع نیازها تنها از طریق بده‌بستان‌ها امکان‌پذیر است.

به نظر کلمن در هر رابطه‌ی مبتنی بر اعتماد، حداقل دو جزء وجود دارد: اعتماد کننده و اعتماد شونده هر دو جزء (کنش گر) هدف‌مند است و هر دو به دنبال ارضای نیازهای خود هستند (کلمن، ۱۳۷۷: ۲۷۱). رابرت پاتنام یکی دیگر از اندیشمندان است که بیش تر به تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی در سطح ملی علاقه‌مند است، این که سرمایه‌ی اجتماعی چه تأثیری بر نهادها و در نهایت بر توسعه‌ی اقتصادی دارد. تعریف پاتنام از سرمایه‌ی اجتماعی مستقیماً تحت تأثیر کلمن است. از نظر پاتنام سرمایه‌ی اجتماعی عبارت است از اعتماد، هنجارها و شبکه‌هایی که همکاری و تعاون را برای نیل به منافع متقابل آسان می‌سازند (شارع پور، ۱۳۹۳: ۲۵۳). به نظر پاتنام سازمان‌های اجتماعی، اتحادیه‌ها، و گروه‌های اجتماعی از طریق پیوند بین شکاف‌های اجتماعی تفرقه اندازانه، متحد کردن مردم دارای ارزش‌ها و گذشته‌های متفاوت به بهبود بخشیدن به خلق و خوی‌های قلبی همانند بردباری، همکاری و روابط متقابل و هم‌چنین از طریق مشارکت در ایجاد زیربنای اجتماعی استوار، پربار و درخشان، نقش حیاتی را در ایجاد سرمایه‌ی اجتماعی ایفا می‌کند. پس بر اساس ادعاهای پاتنام شبکه‌ها و هنجارهای اجتماعی برای همکاری، مشارکت و هماهنگی اجتماعی ضروری هستند (پورموسوی، ۱۳۸۱: ۱۶۲).

در سطح کلان، با سرمایه‌ی اجتماعی ساختاری سروکار پیدا می‌کنیم که اعتماد نهادی و اعتماد به حکومت و نیز اعتماد به نظام‌های تخصصی مؤلفه‌های اصلی آن را تشکیل می‌دهند. نظریات فوکویا در این سطح قرار دارد. فوکویاما سرمایه‌ی اجتماعی را ذخیره‌ی جامعه از ارزش‌های مشترک و مؤثر و نیز هنجارهای غیر رسمی جا افتاده‌ای می‌داند که همکاری میان دو یا چند نفر را تشویق می‌کند. به نظر وی الزامات اساسی سرمایه‌ی اجتماعی عبارتند از: هنجارهای غیر رسمی، صداقت و اعتماد. وی بر خلاف دیگران، اعتماد، شبکه‌های اجتماعی، جامعه‌ی مدنی و سایر موارد دیگری که با سرمایه‌ی اجتماعی همراه‌اند، را تماماً از آثار و نتایج سرمایه‌ی اجتماعی می‌داند و نه اجزای تشکیل دهنده آن (وحیدالله و همکاران، ۱۳۸۲: ۷۰).

چارچوب نظری تحقیق حاضر براساس نظریات پی‌یر بوردیو، جیمز کلمن، رابرت پاتنام و فوکویاما در باره شاخص‌ها و مؤلفه‌های اصلی در ساخت مفهوم سرمایه‌ی اجتماعی به صورت ترکیبی شکل گرفته است. طوری که مذکور افتاد، بوردیو و دیگر نظریه‌پردازان و نویسندگان که به بررسی سرمایه‌ی اجتماعی در سطح خرد آن؛ یعنی در قالب روابط فردی و شبکه‌های ارتباطی آن‌ها پرداخته‌اند، به این باوراند که سرمایه‌ی اجتماعی افراد به میزان احساس تعهد و اعتماد آن‌ها به ارزش‌ها و هنجارها وابسته می‌باشد (ازکیا و غفاری، ۱۳۹۳: ۳۹۰). از این رو، ارزش‌ها و هنجارها که مسیر کلی زندگی ما را مشخص کرده و بنیان و اساس همه تصمیمات و اقدامات ما می‌باشند، عاملی مهمی در ایجاد و تقویت سرمایه‌ی اجتماعی محسوب می‌گردند. از طرفی دیگر، هدف و

سرنوشت مشترک محصلان، وجود برخی از ارزش‌های چون همیاری و همکاری، اعتماد متقابل، ارتباطات و روابط و ... که دستیابی به اهداف را تسهیل می‌کند، را می‌طلبد. اعتماد اجتماعی یکی از این ارزش‌ها می‌باشد که بنابر ادعای کلمن، در نتیجه وضعیت مشترک افراد به وجود می‌آید. محصلان که با سلیقه‌های مختلف و استعدادهای ناهمسان از گوشه و کنار یک کشور زیر سقف یک کانون علمی جمع می‌شوند و با آراء و افکار متناقض و متضاد یکدیگر مواجه می‌شوند، همگی به دنبال دستیابی به نفع مشابهی می‌باشند که وضعیت مشترک را در میان آن‌ها به وجود می‌آورد. بنابراین، اعتماد محصلان نسبت به همدیگر، استادان، مسئولین نهادها و خود نهاد؛ پایه و اساس رفتارهای جمعی و همکاری‌های سازنده است. اعتماد، همیاری و همکاری را به وجود آورده که خود همکاری نیز اعتماد ایجاد می‌کند. از این لحاظ، ایجاد و حفظ اعتماد متقابل در عین حال که از تلاش‌ها و هزینه‌های زیاد جلوگیری می‌کند، می‌تواند سطح کارایی و موفقیت عمل‌کردهای آموزشی را افزایش داده و دسترسی به اهداف را میسر سازد.

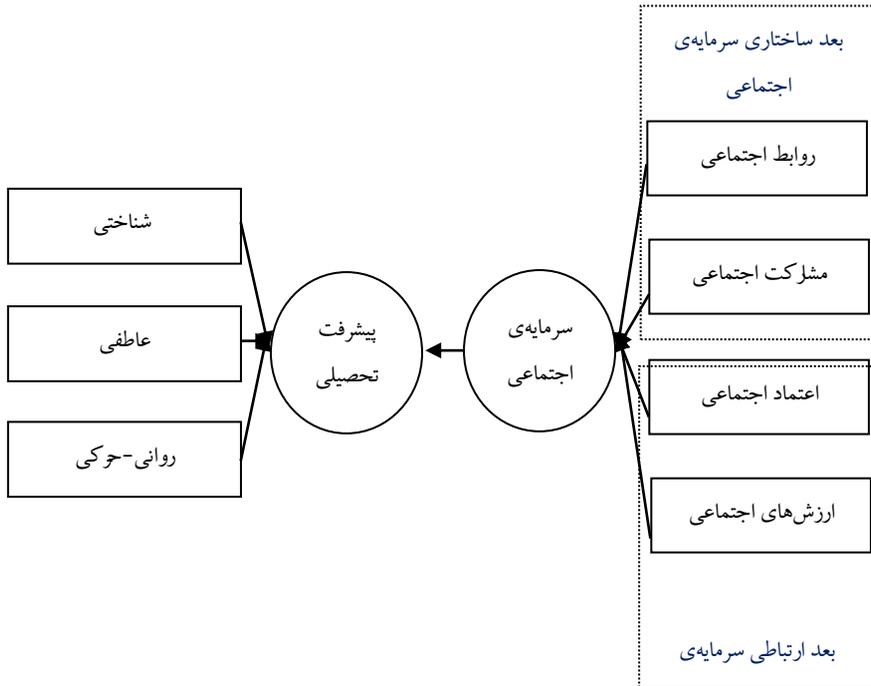
از سوی دیگر، افزایش ارتباطات و روابط اجتماعی که جزء گریزناپذیر زندگی همه اقشار از جمله محصلان می‌باشد، یکی از مؤلفه‌های اساسی سرمایه‌ی اجتماعی می‌باشد. در حالی که عده‌ای مبتنی بر این حقیقت که انسان موجودیست اجتماعی، بر این باوراند که داشتن رابطه با هم‌نوعان جزء لاینفک زندگی اجتماعی بوده و تأمین نیازها و ادامه‌ی حیات بدون ارتباطات دشوار و حتی ناممکن است؛ عده‌ای دیگر با تصورات قالبی و پیشداوری‌ها، آن را چندان مهم نپنداشته و در برخی موارد آن را مضر و خطرناک دانسته‌اند. چنین بدگمانی‌ها و نگرش‌ها مانع ایجاد و برقراری روابط اجتماعی در میان انسان‌ها گردیده و در نتیجه مانع شکل‌گیری بعد دیگر زندگی اجتماعی انسان‌ها که یکی از اساسی‌ترین عناصر به وجود آورنده سرمایه‌ی اجتماعی نیز محسوب می‌گردد، می‌شود و آن مشارکت آن‌ها در اجرای امور می‌باشد. مشارکت اجتماعی که به هدف تقویت روحیه‌ی همبستگی و کاهش تعارضات گروهی، از بین بردن فرهنگ حاشیه‌نشینی، شکوفایی استعدادها و بروز نوآوری، تقویت روحیه‌ی مسئولیت‌پذیری، همفکری و همکاری صورت می‌گیرد، مستلزم تغییر در حالت ذهنی و روانی در همه سطوح است. برای این کار باید ارزش‌ها و ایده‌های مربوط به آن را به‌طور عمیق درونی و نهادی کرد. محصلان که نمایندگان فکری جامعه محسوب می‌شوند، یکی از ارکان اساسی پوهنتون‌ها می‌باشند که آینده‌ی جامعه تا حدودی زیادی به میزان مشارکت اجتماعی آن‌ها در فعالیت‌ها بستگی دارد و شناخت و آگاهی آن‌ها از هدف و وضعیت مشترک، اعتماد و همکاری‌های اجتماعی می‌تواند میزان مشارکت اجتماعی آن‌ها را در نوسان قرار دهد.

از بررسی و تحلیل مفاهیم که در چارچوب نظری مورد گزینش قرار گرفت، چنین می‌توان استنباط نمود که مفاهیم فوق که مهم‌ترین شاخص‌های سرمایه‌ی اجتماعی در این تحقیق می‌باشند، در یک رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری با هم قرار می‌گیرند به طوری که بنیان و اساس سرمایه‌ی اجتماعی، روابط اجتماعی و مشارکت اجتماعی افراد در شبکه‌های اجتماعی می‌باشد که تداوم و استمرار این روابط به وجود برخی از ویژگی‌های چون ارزش‌ها و هنجارهای مشترک، احساس تعهد، وابستگی، اعتماد و ... وابسته می‌باشد. ارزش‌ها و هنجارها وضعیت مشترک را در افراد به وجود آورده سبب شکل‌گیری اعتماد اجتماعی در میان آن‌ها می‌گردد و این اعتماد خود باعث کناره زدن بدگمانی‌ها نسبت به همدیگر شده، دید مثبت نسبت به یکدیگر ایجاد، روابط صمیمی برقرار گردیده و مشارکت اجتماعی افراد را شکل می‌دهد.

مدل مفهومی تحقیق

بر اساس نظریات مطرح شده در مبانی نظری و بررسی و تحلیل آن‌ها چارچوب نظری تحقیق، مدل مفهومی تحقیق حاضر ذیلاً ترسیم گردیده است:

نمودار ۳. مدل مفهومی تحقیق

روش تحقیق

این تحقیق به لحاظ هدف، کاربردی و از حیث روش آن جام کار، توصیفی-پیمایشی بوده است. جامعه‌ی آماری این تحقیق تعداد مجموعی (۴۱۹۵) تن محصلان صنوف اول تا چهارم پوهنخی‌های نه‌گانه‌ی پوهنتون بدخشان در سمستر خزان‌ی سال تحصیلی ۱۴۰۴ ه.ش بوده، تعداد (۳۵۵) تن با استفاده از فرمول کوکران با سطح اطمینان ۹۵٪ و خطای نمونه‌گیری ۰/۵٪ از طریق روش نمونه‌گیری احتمالی از نوع سهمیه‌ای به‌حیث نمونه انتخاب گردید. در تحقیق کنونی برای گردآوری اطلاعات از جامعه‌ی آماری، از پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته استفاده شده است. روایی پرسش‌نامه از سوی کارشناسان تأیید، و هم‌چنان پایایی آن با استفاده از روش آلفای کرانباخ ($\alpha = 0/93$) محاسبه گردید. میزان آلفای کرانباخ متغیرهای تحقیق در جدول شماره (۱) آورده شده است.

جدول شماره (۱): میزان ضرایب آلفای کرانباخ متغیرهای تحقیق

متغیر وابسته (پیشرفت تحصیلی)			متغیر مستقل (سرمایه‌ی اجتماعی)		
میزان ضریب آلفای کرانباخ	تعداد سوالات	بعد	میزان ضریب آلفای کرانباخ	تعداد سوالات	بعد
۰/۸۲	۵	شناختی	۰/۷۴	۵	مشارکت اجتماعی
۰/۸۸	۵	عاطفی	۰/۶۰	۵	اعتماد اجتماعی
۰/۷۴	۵	روانی- حرکتی	۰/۸۱	۵	روابط اجتماعی
۰/۹۰	۱۵	پیشرفت تحصیلی	۰/۸۰	۵	ارزش‌های اجتماعی
			۰/۸۸	۲۰	سرمایه‌ی اجتماعی
			۰/۹۳۰		میزان ضریب آلفای کرانباخ کل پرسش‌نامه

داده‌ها با استفاده از قابلیت‌های نرم افزار بسته آماری برای علوم اجتماعی (SPSS)^۲ در دو بخش آمار توصیفی شامل؛ جداول توزیع فراوانی مطلق و آمار استنباطی شامل بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از طریق آزمون کولموگروف اسمیرونوف، پاسخ به سوال‌های تحقیق از طریق آزمون‌های رگرسیون، همبستگی پیرسون، و مقایسه میانگین‌ها از طریق آزمون تحلیل واریانس یک طرفه در سطح معنی‌داری ۹۵ درصد ارائه شده است.

نتایج و یافته‌ها

توصیف جمعیت‌شناختی

جدول شماره (۲) اطلاعات جمعیت‌شناختی تحقیق را نشان می‌دهد. طوری که در جدول مذکور مشاهده می‌گردد، کل جمعیت نمونه در این تحقیق ۳۵۵ تن از محصلان پوهنخی‌های نه‌گانه‌ی پوهنتون بدخشان در سمس‌تر خزان سال تحصیلی ۱۴۰۴ ه.ش بوده که از این میان، تعداد ۷۲ نفر معادل ۲۰/۳ درصد که بیش‌ترین تعداد افراد پاسخ‌دهنده بوده‌اند، محصلان پوهنخی ادبیات و علوم بشری، ۵۰ تن محصلان پوهنخی زراعت، ۲۹ تن محصلان پوهنخی اقتصاد، ۲۶ نفر محصلان پوهنخی کمپیوترساینس، ۳۱ تن محصلان پوهنخی انجینری، ۵۰ تن محصلان پوهنخی علوم اجتماعی، ۳۷ تن محصلان پوهنخی شرعیات، ۳۵ تن محصلان پوهنخی تعلیم و تربیه و ۲۵ نفر محصلان پوهنخی حقوق و علوم سیاسی - کم‌ترین تعداد پاسخ‌دهنده در این تحقیق - بوده‌اند.

هم‌چنان محتویات جدول حاکی از آن است که از مجموع جمعیت نمونه‌ی تحقیق، تعداد ۳۶ نفر معادل ۱۰/۱ درصد کل پاسخ‌دهندگان، محصلان صنوف اول، تعداد ۷۴ نفر معادل ۲۰/۸ درصد، محصلان صنوف دوم، تعداد ۱۵۸ نفر معادل ۴۴/۵ درصد، محصلان صنوف سوم و تعداد ۸۷ نفر معادل ۲۴/۵ درصد، محصلان صنوف چهارم بوده‌اند. ارقام مذکور بیان‌گر آن است که بیش‌ترین تعداد محصلان پاسخ‌دهنده به پرسش‌های این تحقیق، محصلان صنوف سوم و کم‌ترین تعداد آن مربوط به صنوف اول بوده است.

جدول شماره (۲): احصائیه‌ای توصیفی جمعیت نمونه‌ی تحقیق

پوهنخی	رشته‌های تحصیلی	تعداد	درصدی	درصدی اعتباری
ادبیات و علوم بشری	زبان و ادبیات دری	۲۱	۵/۹	۵/۹
	زبان و ادبیات پشتو	۲۰	۵/۶	۵/۶
	زبان و ادبیات عربی	۶	۱/۷	۱/۷
	زبان و ادبیات انگلیسی	۱۳	۳/۷	۳/۷
زراعت	ژورنالیزم	۱۲	۳/۴	۳/۴
	باغداری	۱۱	۳/۱	۳/۱
	جنگلات و منابع طبیعی	۱۴	۳/۹	۳/۹
	اگرانومی	۱۵	۴/۲	۴/۲
اقتصاد	علوم حیوانی	۱۰	۲/۸	۲/۸
	امور مالی و بانکی	۱۴	۳/۹	۳/۹

۴/۲	۴/۲	۱۵	منجمنت و اداره تشبثات	
۴/۲	۴/۲	۱۵	تکنالوژی معلوماتی	کمپیوتر ساینس
۳/۱	۳/۱	۱۱	سیستم‌های معلوماتی	
۴/۸	۴/۸	۱۷	سیول	انجینیری
۳/۹	۳/۹	۱۴	جیولوژی و معدن	
۳/۹	۳/۹	۱۴	تاریخ	علوم اجتماعی
۴/۸	۴/۸	۱۷	جغرافیه	
۵/۴	۵/۴	۱۹	جامعه شناسی	
۵/۱	۵/۱	۱۸	تعلیمات اسلامی	شرعیات
۵/۴	۵/۴	۱۹	فقه و قانون	
۴/۸	۴/۸	۱۷	علوم سیاسی و روابط بین الملل	حقوق و علوم سیاسی
۵/۱	۵/۱	۱۸	حقوق	
۳/۹	۳/۹	۱۴	فزیک	
۱/۷	۱/۷	۶	کیمیا	
۱/۴	۱/۴	۵	ریاضی	
۱۰/۱	۱۰/۱	۳۶	اول	صنف
۲۰/۸	۲۰/۸	۷۴	دوم	
۴۴/۵	۴۴/۵	۱۵۸	سوم	
۲۴/۵	۲۴/۵	۸۷	چهارم	

تجزیه و تحلیل استنباطی داده‌ها

بررسی نرمال بودن داده‌ها: از آن‌جا که داده‌ها در این تحقیق به صورت مقایسوی تجزیه و تحلیل می‌گردد، بناءً ایجاب می‌کند تا توزیع این داده‌ها نرمال باشد. از این‌رو، در نخست، جهت اطمینان از نرمال بودن داده‌ها از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف استفاده شده است که در این آزمون هرگاه $\text{sig} > 0.05$ باشد، حاکی از نرمال بودن داده‌ها بوده و می‌توان از آزمون‌های پارامتریک استفاده نمود. اطلاعات جدول شماره (۳) حاکی از نرمال بودن داده‌ها در این تحقیق می‌باشد.

جدول شماره (۳): نتایج آزمون بررسی نرمال بودن داده‌ها

متغیر	میانگین	انحراف معیاری	سطح معنی داری
سرمایه‌ی اجتماعی	۱۷/۰۸	۰/۱۰	۰.۰۰۰۱
پیشرفت تحصیلی	۱۲/۸۹	۰/۰۹	

بررسی سوالات تحقیق

جهت پاسخ به پرسش‌های تحقیق و فهم و تبیین چگونگی تأثیرگذاری متغیرها بر یکدیگر، تبیین رابطه مؤلفه‌ها و مقایسه‌ی متغیرها از آزمون‌های رگرسیون خطی، ضریب همبستگی پیرسون و آزمون‌های T استفاده شد که در ذیل نتایج آن تجزیه و تحلیل گردیده است.

سوال اصلی: سرمایه‌ی اجتماعی محصلان چه نقشی در پیشرفت تحصیلی آن‌ها دارد؟

بر اساس جدول شماره (۴) می‌توان بیان کرد که میزان بتا متغیرهای سرمایه‌ی اجتماعی و پیشرفت تحصیلی به ترتیب ۰/۶۵ و ۰/۲۸ به دست آمده است که با مقدار T به دست آمده در درجه‌ی آزادی ۱ و ۳۵۱ با مقدار ضریب همبستگی ($R = ۰/۶۵$) و ضریب تعیین تعدیل ($۰/۴۲۵$) $R^2 =$ نشان می‌دهد که متغیرهای سرمایه‌ی اجتماعی و پیشرفت تحصیلی باهم همبستگی بالایی داشته و متغیر مستقل سرمایه‌ی اجتماعی به اندازه ۰/۴۲۵ درصد بر میزان پیشرفت تحصیلی محصلان پوهنتون بدخشان تأثیر داشته است که این نتیجه با توجه به سطح معنی داری ($۰/۰۵ = Sig$) معنی دار به دست آمده است. به این معنی که، سرمایه‌ی اجتماعی تأثیر بیش تری بر پیشرفت تحصیلی محصلان دارد.

جدول شماره (۴): نتیجه آزمون رگرسیون متغیرها

متغیرها		آماره (B)	آماره (t)	R	R^2	درجه آزادی	سطح معنی داری
سرمایه‌ی اجتماعی	۰/۶۵	۱۶/۱۷	۰.65	۰/۴۲۵	۱	۰.0001	
	پیشرفت تحصیلی	۰.28					۴/۶۰

سوال اول: میزان سرمایه‌ی اجتماعی و نیز پیشرفت تحصیلی محصلان چقدر است؟

بر اساس جدول شماره (۵) می‌توان بیان کرد که میانگین سرمایه‌ی اجتماعی محصلان پوهنتون بدخشان، ۱۷/۰۸ با انحراف معیاری ۱/۹۰ و میانگین پیشرفت تحصیلی آن‌ها نیز ۱۲/۸۹ با انحراف معیاری ۱/۷۰ از حد معیار مطلوب پایین تر به دست آمده است که این تفاوت با مقدار t به دست آمده در درجه‌ی آزادی ۵۳۲ با سطح معناداری ۰/۰۰۱ معنی دار به دست آمده است. بنابراین، می‌توان گفت که میزان سرمایه‌ی اجتماعی و نیز پیشرفت تحصیلی محصلان پوهنتون بدخشان طی سال تحصیلی ۱۴۰۴ ه.ش پایین بوده است.

جدول شماره (۵): میزان سرمایه‌ی اجتماعی و پیشرفت تحصیلی جمعیت نمونه

Sig	درجه آزادی	مقدار T	حد معیار مطلوب (Q1)	انحراف معیاری	میانگین	متغیر
۰/۰۰۰۱	۳۵۲	-۷۸/۲۴	۲۵	۱/۹۰	۱۷/۰۸	سرمایه‌ی اجتماعی
		-۱۳۳/۲۷		۱/۷۰	۱۲/۸۹	پیشرفت تحصیلی

سوال دوم: هر یک از مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی چقدر بر پیشرفت تحصیلی محصلان تأثیر دارند؟

نتایج آزمون رگرسیون نشان داد که از چهار شاخص سرمایه‌ی اجتماعی، سه شاخص ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی، روابط اجتماعی و مشارکت اجتماعی به روش گام به گام به ترتیب وارد معادله و شاخص اعتماد اجتماعی از معادله حذف شده است. بر اساس جدول شماره (۶) می‌توان بیان کرد که میزان بتا مؤلفه‌های ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی، روابط اجتماعی و مشارکت اجتماعی به ترتیب (۰/۶۵۴)، (۰/۳۰۳) و (۰/۱۶۸) به‌دست آمده است که با مقدار T به دست آمده و سطح معنی‌داری (۰/۰۰۰۱) حاکی از آن است که مؤلفه‌ی ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی با داشتن بیش‌ترین مقدار بتا، بیش‌ترین تأثیر مثبت را بر پیشرفت تحصیلی محصلان پوهنتون بدخشان داشته‌اند. هم‌چنان مؤلفه‌ی روابط اجتماعی در رده‌ی دوم قوی‌ترین شاخص‌های پیش‌بینی‌کننده و شاخص مشارکت اجتماعی در جایگاه سوم قرار داشته است. مؤلفه اعتماد اجتماعی اثر معنی‌داری بر پیشرفت تحصیلی محصلان نداشته است.

جدول شماره (۶) نتیجه آزمون شدت تأثیرگذاری مؤلفه‌ها

Sig	F	R ²	R	T	B	مؤلفه‌ها
0.0001	262.96	0.427	0.654	16.216	0.654	ارزش‌های اجتماعی
	160.35	0.475	0.691	5.783	0.303	روابط اجتماعی
	116.80	0.497	0.708	3.997	0.168	مشارکت اجتماعی

سوال سوم: رابطه‌ی مؤلفه‌های دو متغیر سرمایه‌ی اجتماعی و پیشرفت تحصیلی چگونه است؟ براساس جدول شماره (۷) می‌توان بیان نمود که با توجه به این که سطح معنی‌داری تمام مؤلفه‌ها (Sig=۰/۰۰۰۱) کوچک‌تر از سطح خطا (۰/۰۵) است؛ سطح معنی‌دار بوده و ضرایب همبستگی بین مؤلفه‌ها مثبت است؛ ولی میزان و شدت این رابطه‌ها متفاوت به‌دست آمده است. طوری که مؤلفه‌های توانایی‌های عاطفی و شناختی مربوط به متغیر وابسته پیشرفت تحصیلی به ترتیب با داشتن ضرایب همبستگی در حد (R=۰/۶۲۲) و (R=۰/۶۰۸) رابطه‌ی قوی با متغیر سرمایه‌ی اجتماعی داشته اما رابطه‌ی شاخص توانایی‌های روانی- حرکتی و متغیر سرمایه‌ی اجتماعی با

در نظر داشت مقدار ضریب همبستگی ($R=0.479$) متوسط به دست آمده است. هم چنان میزان و شدت رابطه بین مؤلفه های دو متغیر سرمایه ی اجتماعی و پیشرفت تحصیلی با یکدیگر متفاوت به دست آمده است. طوری که در جدول ملاحظه می گردد، شاخص توانایی های شناختی متغیر پیشرفت تحصیلی با در نظر داشت مقدار ضریب همبستگی در حد (0.600) با شاخص روابط اجتماعی؛ رابطه ی قوی، با مؤلفه ارزش های اجتماعی رابطه متوسط ($R=0.587$) و با شاخص های مشارکت اجتماعی ($R=0.394$) و اعتماد اجتماعی ($R=0.337$) رابطه ی ضعیف داشته است. هم چنان مؤلفه توانایی های عاطفی با داشتن بیشترین مقادیر ضرایب همبستگی با حدود ($R=0.702$) و ($R=0.550$) به ترتیب با شاخص ارزش های اجتماعی و روابط اجتماعی؛ رابطه ی قوی، اما با در نظر داشت مقادیر ضرایب همبستگی با حدود ($R=0.374$) و ($R=0.366$) به ترتیب با شاخص مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی و رابطه ی ضعیف داشته است. هم چنان، مؤلفه توانایی های روانی - حرکتی با داشتن مقادیر ضرایب همبستگی با حدود ($R=0.438$) و ($R=0.434$) به ترتیب با شاخص ارزش های اجتماعی و روابط اجتماعی؛ رابطه ی متوسط اما با مؤلفه های مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی با در نظر داشت ضرایب همبستگی ($R=0.352$) و ($R=0.283$) رابطه ی ضعیف داشته است.

جدول شماره (۷): نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین مؤلفه های سرمایه ی اجتماعی و پیشرفت تحصیلی

متغیر/مؤلفه ها	ارزش های اجتماعی	روابط اجتماعی	مشارکت اجتماعی	اعتماد اجتماعی	سرمایه ی اجتماعی	سطح معنی داری
شناختی	0.587^{**}	0.600^{**}	0.394^{**}	0.337^{**}	0.608^{**}	0.0001
عاطفی	0.702^{**}	0.550^{**}	0.374^{**}	0.366^{**}	0.622^{**}	
روانی - حرکتی	0.438^{**}	0.434^{**}	0.374^{**}	0.352^{**}	0.479^{**}	
پیشرفت تحصیلی	0.654^{**}	0.607^{**}	0.432^{**}	0.377^{**}	0.654^{**}	
** همبستگی در سطح 0.01 (دو طرفه) معنی دار است.						

سوال چهارم: میزان پیشرفت تحصیلی محصلان در پوهنخی های مختلف چگونه است؟

بر اساس جدول شماره (۸) می توان بیان کرد که از مجموع محصلان پوهنخی های نه گانه ی پوهنتون بدخشان، محصلان پوهنخی های ادبیات و علوم بشری، علوم اجتماعی و شرعیات با داشتن میانگین های ($13/54$)، ($13/28$) و ($13/27$) به ترتیب دارای بالاترین میزان پیشرفت تحصیلی و محصلان پوهنخی انجینری با داشتن کمترین میانگین ($12/09$)، کمترین میزان پیشرفت تحصیلی را طی سال تحصیلی ۱۴۰۴ هـ.ش داشته اند. با توجه به این که مقدار سطح معنی داری مندرج در جدول شماره (۸) کوچکتر از حد معیار (0.005) می باشد، این تفاوت

معنی‌دار به دست آمده است. به این معنی که محصلان پوهنخی ادبیات و علوم بشری دارای پیشرفت تحصیلی بالا و محصلان پوهنخی انجینری دارای کم‌ترین پیشرفت تحصیلی بوده‌اند. جدول شماره (۸): نتایج آزمون مقایسه‌ی میانگین پیشرفت تحصیلی در میان محصلان پوهنخی‌های مختلف

نام پوهنخی	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد	درجه‌ی اطمینان با ۹۵%		حداقل	حداکثر	سطح معنی‌داری
				پایینی	بالایی			
ادبیات و علوم بشری	۱۳/۵۴	۰/۹۱	۰/۱۰	۱۳/۳۲	۱۳/۷۵	۱۱/۰۰	۱۵/۰۰	۰/۰۰۰۱
علوم اجتماعی	۱۳/۲۸	۱/۰۴	۰/۱۴	۱۲/۹۸	۱۳/۵۷	۱۰/۴۰	۱۵/۰	
شرعیات	۱۳/۲۷	۱/۲۵	۰/۲۰	۱۲/۸۵	۱۳/۶۸	۱۱/۲۰	۱۴/۸۰	
تعلیم و تربیه	۱۲/۹۰	۱/۹۱	۰/۳۲	۱۲/۲۴	۱۳/۵۵	۳/۰۰	۱۵/۰۰	
کمپیوتر ساینس	۱۲/۷۵	۱/۸۲	۰/۳۵	۱۲/۰۱	۱۳/۴۸	۸/۷۵	۱۴/۴۷	
حقوق و علوم سیاسی	۱۲/۷۴	۱/۶۵	۰/۳۳	۱۲/۰۶	۱۳/۴۲	۸/۷۵	۱۴/۸۰	
اقتصاد	۱۲/۶۶	۱/۰۵	۰/۱۹	۱۲/۲۶	۱۳/۰۶	۱۱/۰۰	۱۴/۰۰	
زراعت	۱۲/۱۲	۲/۲۲	۰/۳۱	۱۱/۴۹	۱۲/۷۶	۷/۰۰	۱۵/۰۰	
انجینری	۱۲/۰۹	۲/۶۶	۰/۴۷	۱۱/۱۱	۱۳/۰۶	۳/۰۰	۱۵/۰۰	
مجموع	۱۲/۸۹	۱/۷۰	۰/۰۹	۱۲/۷۱	۱۳/۰۷	۳/۰۰	۱۵/۰۰	

نتیجه‌گیری

سازمان‌های آموزشی که از مهم‌ترین، مؤثرترین و گسترده‌ترین سازمان‌ها در هر جامعه‌ای می‌باشند، رسالت دارند تا نیروی انسانی کارفهم و توانمند را تربیت و زمینه‌ی توسعه‌ی همه جانبه‌جامعه را فراهم نمایند. در واقع، پوهنتون‌ها به دلیل این که حامل انتقال باورها، ارزش‌ها، رفتارها، گرایش‌ها، دانش‌ها و مهارت‌ها در هر جامعه‌ای در جهت بقا و استمرار آن می‌باشند، همواره مورد توجه بوده‌اند. یکی از معیارهای مورد توجه در ارزیابی عمل کرد پوهنتون‌ها، پیشرفت تحصیلی محصلان و فارغان آن‌هاست. پیشرفت تحصیلی محصلان در هر جامعه‌ای نشان دهنده‌ی موفقیت پوهنتون‌ها و مؤسسات تحصیلات عالی و در واقع نظام تحصیلات عالی در زمینه‌ی هدف‌یابی و توجه به رفع نیازهای فردی و اجتماعی است. عوامل روانی، بیولوژیکی و اجتماعی زیادی بر پیشرفت تحصیلی محصلان مؤثراند که سرمایه‌ی اجتماعی یکی از این متغیرهاست. با در نظر داشت آن‌چه تاکنون گفته شد و با توجه به این که محصلان، مهم‌ترین

سرمایه‌های انسانی و آینده سازان جامعه هستند، آگاهی و اطلاع از میزان پیشرفت تحصیلی آن‌ها و این‌که عوامل مختلف از جمله سرمایه‌ی اجتماعی چه نقشی در افزایش یا کاهش پیشرفت تحصیلی آن‌ها دارد، برای هر نوع برنامه‌ریزی اجتماعی و فرهنگی لازم و ضروری است. بنابر همین ضرورت، تحقیق حاضر با عنوان بررسی نقش سرمایه‌ی اجتماعی در پیشرفت تحصیلی محصلان پوهنتون بدخشان انجام شد. داده‌های لازم بعد از گردآوری، تجزیه و تحلیل و مشخص شد که سرمایه‌ی اجتماعی در ابعاد ساختاری و ارتباطی رابطه‌ی قوی ($R = 0.65$) با متغیر پیشرفت تحصیلی داشته و تأثیر مثبت و معنی‌داری بر پیشرفت تحصیلی محصلان داشته است. این یافته تحقیق کنونی با نتایج تحقیقات پیشین از جمله تحقیق محراب‌الدین (۱۴۰۴)، احمدی، (۱۳۹۶)، تمسکی (۱۳۹۱)، ییدبختی و همکاران (۱۳۹۱)، قمری (۱۳۹۰) هم‌خوانی و هم‌سویی دارد.

نتایج آزمون رگرسیون خطی نشان داد، در حالی‌که شاخص ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی با داشتن بیش‌ترین مقدار بتا (0.654) بیش‌ترین تأثیر را بر پیشرفت تحصیلی محصلان پوهنتون بدخشان داشته، مؤلفه اعتماد اجتماعی اثر مثبت و معنی‌داری بر پیشرفت تحصیلی محصلان نداشته است. این یافته تحقیق کنونی با نتایج تحقیقات پیشین از جمله تحقیق شیری و همکاران (۱۳۹۳) هم‌خوانی و هم‌سویی دارد.

نتایج آزمون T تک نمونه نشان داد که میزان سرمایه‌ی اجتماعی و نیز پیشرفت تحصیلی محصلان پوهنتون بدخشان در سال تحصیلی ۱۴۰۴ هـ.ش از معیار مطلوب ($Q1 = 25$) پایین‌تر به‌دست آمده است که این نتیجه با توجه مقدار سطح معنی‌داری ($Sig = 0.001$)، معنی‌دار بوده است. این نتیجه با یافته‌های تحقیقات پیشین از جمله تحقیق شیری و همکاران (۱۳۹۳)، امین ییدبختی و همکاران (۱۳۹۱) هم‌سو و هم‌خوان و با نتایج تحقیقاتی چون تحقیق امید (۱۴۰۴) که حاکی از بالا بودن میزان پیشرفت تحصیلی فارغان پوهنتون بدخشان در زمینه‌های شناختی و عاطفی می‌باشد، هم‌سویی ندارد.

نتایج آزمون همبستگی در خصوص چگونگی رابطه‌ی مؤلفه‌های متغیرهای سرمایه‌ی اجتماعی و پیشرفت تحصیلی نشان داد که همه مؤلفه‌ها با یکدیگر و با متغیرهای تحقیق رابطه‌ی مثبت داشته‌اند؛ ولی شدت این رابطه‌ها متفاوت به‌دست آمد. طوری‌که مؤلفه‌های توانایی‌های عاطفی و شناختی متغیر وابسته پیشرفت تحصیلی به ترتیب با داشتن ضرایب همبستگی در حد ($R = 0.622$) و ($R = 0.608$) رابطه‌ی قوی با متغیر سرمایه‌ی اجتماعی داشته اما رابطه‌ی شاخص توانایی‌های روانی - حرکتی و متغیر سرمایه‌ی اجتماعی با در نظر داشت مقدار ضریب همبستگی ($R = 0.479$)

متوسط گزارش شد. چنین نتیجه با تفاوت مؤلفه و مقدار ضریب همبستگی، در تحقیقات دیگری منجمله تحقیق احمدی (۱۳۹۶) و مسی (۱۳۹۳) نیز حاصل گردیده است.

نتایج آزمون مقایسه‌ی میزان پیشرفت تحصیلی در میان محصلان پوهنخی‌های نه‌گانه‌ی پوهنتون بدخشان بیان‌گر آن بود که محصلان پوهنخی ادبیات و علوم بشری با داشتن متوسط (۱۳/۵۴) با توجه به کوچک‌تر بودن سطح معنی‌داری از حد معیار (۰/۰۰۵) پیشرفت تحصیلی خوب و محصلان پوهنخی انجینری با داشتن متوسط (۱۲/۰۹) کم‌ترین میزان پیشرفت تحصیلی را در بین کُل محصلان پوهنخی‌های مختلف پوهنتون بدخشان در سال تحصیلی ۱۴۰۴ هـ. ش داشته‌اند.

با توجه به نتایج فوق، می‌توان گفت که پیشرفت تحصیلی محصلان متأثر از عوامل مختلفی بوده که در این تحقیق نقش سرمایه‌ی اجتماعی در پیشرفت تحصیلی مورد بررسی قرار گرفت و طوری که نتایج نشان داد، سرمایه‌ی اجتماعی تأثیر مثبت و معنی‌داری بر پیشرفت تحصیلی محصلان داشته است. در این راستا، می‌توان بیان کرد که هر قدر پوهنتون‌ها بتوانند ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی را نهادینه کرده، با ایجاد شبکه‌های ارتباطی متعدد محصلان را در فعالیت‌های مختلف درگیر و مشارکت داده و اعتماد اجتماعی را ایجاد و تقویت نمایند، فرصت بیش‌تری برای افزایش میزان پیشرفت تحصیلی محصلان را مساعد خواهند نمود.

پیشنهادها

با توجه به یافته‌های این تحقیق، موارد زیر پیشنهاد می‌گردد:

۱. توجه بیش‌تر در رعایت و نهادینه‌سازی ارزش‌های دینی و انسانی به منظور ایجاد و تقویت اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و گسترش شبکه‌های ارتباطی در راستای ارتقای سرمایه‌ی اجتماعی محصلان؛
۲. تشویق و تقویت کمیته‌ها و انجمن‌های دانشجویی و دخیل نمودن محصلان در طراحی و پیاده‌سازی برنامه‌ها در سطوح مختلف؛
۳. برگزاری برنامه‌های آموزشی مهارت‌های زندگی و به ویژه مهارت‌های برقراری ارتباط و مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی؛
۴. مساعد نمودن زمینه‌های تطبیق دروس عملی و برنامه‌های کارآموزی.

منابع

احمدی، عطاالحق. (۱۳۹۶). بررسی جامعه‌شناختی نقش سرمایه‌ی اجتماعی در پیشرفت تحصیلی محصلان: مطالعه موردی: محصلان پوهنتون کابل، مونوگراف تحصیلی مقطع لیسانس، پوهنتون تعلیم و تربیه کابل.

ازکیا، مصطفی و غفاری، غلام رضا. (۱۳۹۳). جامعه‌شناسی توسعه، چاپ یازدهم. تهران: نشر کیهان.

امید، فیروزالدین. (۱۴۰۴). "رضایت کارفرمایان اداره‌های محلی ولایت بدخشان از پیشرفت تحصیلی فارغان پوهنتون بدخشان". مجله علمی-تحقیقی پامیر، ۱۰ (۳۲)، ۶۹-۸۲.

<https://bspc-af.org/index.php/PARJ/article/download/85/68>

امین بیدبختی، علی اکبر، سکینه جعفری، نصرالله نوروزی و معصومه خسرونیآ. (۱۳۹۱). "تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی بر رضایت تحصیلی". فصلنامه مطالعات برنامه ریزی آموزشی، ۲،

<https://ensani.ir/fa/article/574118>. ۱۰۷-۱۳۸، (۳)

بورديو، پی. ی. (۱۳۸۰). نظریه کشش، ترجمه: مرتضی مردیها، تهران: انتشارات نقش و نگار.

پورموسوی، سید فتح الله. (۱۳۸۱). "جامعه مدنی و سرمایه‌ی اجتماعی". فصلنامه راهبرد،

<https://ensani.ir/fa/article/129119>. ۱۹۹-۱۵۸، ۲۶.

تمسکی هرسینی، لیلا. (۱۳۹۱). مطالعه وضعیت سرمایه‌ی اجتماعی در محصلان پوهنتون کردستان و ارتباط آن با پیشرفت تحصیلی محصلان. مونوگراف مقطع ماستری چاپ نشده، رشته علوم تربیتی گرایش برنامه‌ریزی آموزشی، پوهنتون کردستان.

حجازی، یوسف. (۱۳۸۵). "عوامل مؤثر در بهبود گزینش محصلان کشاورزی". علوم ترویج و

<https://www.magiran.com/p623959>. ۴۱، (۱)۲، ۴۱.

حنیف، محمد ولی. (۱۴۰۲). بررسی چالش‌های فرا راه تحصیلات عالی کشور راه‌های حل آن، مجله علمی-تحقیقی پوهنتون کابل (مجموعه مقالات قابل چاپ کنفرانس ملی تقویت تحصیلات عالی)، شماره فوق العاده، کابل.

شارع پور، محمود. (۱۳۹۳). جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، تهران. چاپ یازدهم. انتشارات سمت.

شریفیان ثانی، مریم. (۱۳۸۴). "سرمایه‌ی اجتماعی: مفاهیم اصلی و چارچوب نظری". فصلنامه

علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، شماره ۲. <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-1738-fa.html>

fa.html

شیری، نعمت‌الله و دیگران. (۱۳۹۳). "نقش سرمایه‌ی اجتماعی در پیشرفت تحصیلی محصلان: مطالعه موردی محصلان کشاورزی پوهنتون رازی". فصلنامه مطالعات اندازه‌گیری و

ارزشیابی آموزشی، ۶(۶)، ۵۵-۸۳. <https://www.magiran.com/p1466648>

صدیقی، عبدالسبحان. (۱۴۰۲). چالش‌های فرا راه تحصیلات عالی در کشور، مجله علمی-تحقیقی پوهنتون کابل (مجموعه مقالات قابل چاپ کنفرانس ملی تقویت تحصیلات عالی)، شماره فوق‌العاده، کابل.

قانع‌ی راد، محمد امین. (۱۳۸۵). "نقش تعاملات محصلان و اساتید در تکوین سرمایه‌ی اجتماعی دانشگاهی". مجله جامعه‌شناسی ایران، ۷

(۱). <https://www.ensani.ir/fa/article/229840>

قمری، محمد. (۱۳۹۰). "رابطه بین سرمایه‌ی اجتماعی و انگیزش درونی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر کرج". فصلنامه آموزش و ارزشیابی، ۶(۲۲)، ۴۵-

۵۸. <https://www.sid.ir/paper/183364/fa>

کلمن، جیمز. (۱۳۷۷). بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه: منوچهر صبوری، تهران: نشر نی. محراب‌الدین. (۱۴۰۴). بررسی رابطه میان سرمایه‌ی اجتماعی و رضایت شغلی محصلان: مطالعه موردی: پوهنتون بدخشان، مونوگراف مقطع لیسانس، پوهنتون بدخشان.

مسی، مریم. (۱۳۹۳). رابطه سرمایه‌ی اجتماعی و انگیزه پیشرفت تحصیلی محصلان پوهنتون پیام نور پاکدشت، مونوگراف مقطع ماستری، پوهنتون پیام نور پاکدشت.

وحیدالله، فریدون، صمد کلان تری و ابوالقاسم فاتحی. (۱۳۸۲). "رابطه سرمایه‌ی اجتماعی با هویت اجتماعی محصلان مطالعه موردی یازده پوهنتون دولتی شهر تهران". مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان (علوم انسانی)، ۱۷(۲)، ۵۹-

۹۲. <https://www.sid.ir/paper/24848/fa>

Etchevery, E., et al. (2001). "Social capital and educational attainment: A study of undergraduates in a faculty of education", The Alberta Journal of Educational Research, Vol. XLV2, No. 1, p 29-34.